

СТАНОВИЩЕ

**за дисертационния труд на гл. ас. МАРИО МАРИНОВ на тема: “НОВИ
РЕЛИГИОЗНИ ДВИЖЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ” за присъждане на**

образователна и научна степен “Доктор ”

от доц. д-р Владимир Стефанов Дулов

Настоящият дисертационен труд е посветен на един изключително интересен проблем, характерен за развитието на нашето общество след 1990 година, който е предмет на противоречиви интерпретации и се проявява на различни нива социалната и културна реалност. Новите религиозни движения представляват тема, която е много сложна за социологическа интерпретация, доколкото изисква комплексен социологически подход и поради своята специфика трудно се поддава на обобщение. Достойнство на предлаганата на нашето внимание разработка представлява опитът тази тема да бъде разгледана върху основата на емпирична информация и да бъдат елиминирани предварително наслояваните в масовото съзнание нагласи на всекидневното съзнание, елементи на политическия дискурс, религиозни предразсъдъци и идеологически представи, които като правило затрудняват постигането на ценностно неутрален и научно безпристрастен анализ на този социологически феномен.

Авторът демонстрира висок изследователски потенциал и изключителна методологична култура, което му е позволило да изработи един изключително прецизен познавателен инструмент, с чиято помощ да проникне в един непрозрачен за социологическото знание сектор на социалната реалност. Работата е оригинална, почива върху самостоятелни изследвания и носи много положителни знания за проблема, който изследва. Не можем да премълчим и личната всеотдайност и смелост на автора, свързана с поемането на сериозен риск в името на научната истина.

Дисертацията е с обем 315 страници и се състои от Предговор, 4 глави, Заключение. Използвана е добра библиография от 144 названия.

От гледна точка на актуалността, дисертацията покрива необходимите критерии по няколко направления. Най-напред, новите религиозни движения представляват изключително интересен от научна гледна точка обект, който

характеризира съществени моменти от религиозната ситуация на посттоталитарния преход у нас. От друга страна, актуалността на темата се състои в разкриването на връзките между новите религиозни движения и функционирането на съществени социални сфери у нас. Актуален момент на изследването представлява и изследователският акцент върху секуларизационната теза в нейния съвременен контекст.

Авторът демонстрира цялостно и компетентно владение на проблематиката и детайлно познаване на съществуващата в тази област научна литература. Прави впечатление неговото умение да трансформира теоретичните концепции в емпирична изследователска стратегия и да формулира значими изводи.

Ясно и отчетливо е представена една от основните тези: “зависимост между различните фази на развитие на българското общество през периода 1990 – 2008 г. и присъствието на определени типове нови религиозни движения според отношението им към света” – това е оригинална и заслужаваща изключително внимание теза с висока стойност.

При анализа на новите религиозни движения авторът си поставя следните цели:

- разпространението на нови религиозни движения сред определени социални групи;
- динамиката на разпространението;
- лични жизнени траектории
- социални актори,
- интересите, които предполагат определени социални конструкции на реалността.

Заявените в началото цели на работата са последователно обвързани с емпиричната част на изследването – формулирани са конкретно изводите, съответстващи на поставените цели. Работата притежава цялостност и завършеност, декларираните цели са покрити съдържателно.

В първа глава на дисертацията е направен опит за обобщена концептуализация на проблематиката за новите религиозни движения, като изложението постъпателно се движи от общите теоретични модели в социологическото осмисляне на религията, през процедурата на класификация и типологизация на новите религиозни движения към обсъждане на методите за

тяхното емпирично изследване и приложението им в разкриването на конкретната тема.

В тази глава са коментирани идеите на Огюст Конт, Фройд, Дюркем и Маркс в контекста на зададената проблематика. Авторът е подхождал особено сериозно към концепцията на Фройд и е представил неговите фундаментални идеи за социокултурния генезис на религиозното и особено за изключително важния и за проблематиката на дисертацията проблем за идентичността.

Втора глава е посветена на проблема за семейството в практиките на Обединителното движение. И тук отново авторът използва подхода на разкриване на съдържанието от общото към частното. Най-напред е дадена обща характеристика на ситуацията с новите религиозни движения, след това са обсъдени общите измерения на “семејната” проблематика в контекста на практиките на новите религиозни движения, като накрая се навлиза в тази проблематика чрез конкретен емпиричен материал, получен при изследването на Обединителното движение в България. Особено ценен е петият параграф, представящ наблюдаемите индикатори, които авторът е разделил на вътрешни и външни.

Трета глава е посветена на отношението между бизнеса и новите религиозни движения. Предоставен е емпиричен материал за квазирелигиозната корпорация “Аквасорс”. Представени са отчетите за проведените наблюдения и са систематизирани резултатите от тях.

Четвърта глава представя социологическия аспект в проблематиката на новите религиозни движения. Марио Маринов изхожда от определението: “широка гама от религиозни движения, търсещи отговори на глобални въпроси от духовно и философско естество и възникнали в настоящата си форма през втората половина на XX в.” (Barker, 1991-b), като го противопоставя на придобилото гражданственост понятие “секта”. Дисертантът анализира типовете социални конструкции на реалността както от страна на новите религиозни движения, така и от гледна точка на медиите, правозащитните организации, всекидневното съзнание, традиционните религии и институциите в нашата страна. Той разграничава тези социални конструкции на реалността от тази на социологията, като акцентира върху това че “академичната социология засега единствена може да предложи разбиране и свободна от ценности интерпретация на новите религиозни движения”. Той посочва че преимущество

на социологическото конструиране на реалността е използването на качествени методи и твърди че най-ефективен метод е наблюдението с участие.

В дисертационния труд е избрана комплексна методика на изследване, която включва методи, релевантни на различните структурни нива, на които е организиран текстът. В дисертацията е демонстрирано доброто познаване на проблематиката на включеното наблюдение и авторът има съществен принос относно неговата методология и методика. В същото време следва да се има предвид, че голяма част от натрупаната емпирична информация е предадена в синкретичен и систематизиран само на първично ниво вид. Поради това в дисертацията се открива определено несъответствие между емпиричното и теоретично ниво. Голямото количество емпирична информация не получава обобщение.

Авторефератът отговаря на изискванията, но според мен би могла да бъде дадена по-детайлна и ясна формулировка за приносите на дисертационния труд, които действително съществуват. Апаратът на дисертацията е сравнително добре оформен, но ще препоръчам отделянето на цитираната от използваната литература.

Приносите на настоящата дисертация могат да бъдат отнесени най-вече към параграф **“Доказване с нови средства на съществени нови страни в съществуващи научни проблеми и теории”**. Авторът интерпретира творчески социологическата концептуализация на проблема, създавайки както специфична теоретична рамка за изследване на конкретните му прояви, така и стратегия и емпиричен апарат за изследване на проблема. Поради това тук можем да посочим и критерия **“Създаване на нови класификации, методи на изследване. Получаване и доказване на нови факти”**. Непосредственият опит на гл. ас. Марио Маринов в приложението на включеното наблюдение и критичната рефлексия върху позицията на наблюдателя могат да послужат за усъвършенстване на стратегиите на емпирично изследване.

Работата е напълно оригинална и представлява собствен принос на дисертанта. Цитиранията са извършени коректно. Авторската позиция е заявена ясно и категорично.

Наред с достойнствата на настоящия труд, които са безспорни и доказват голямата му научна стойност, имам и някои препоръки към дисертанта.

1. Теоретичната част на работата има прекомерно общ характер и според мен е недостатъчна като основа за извеждане на емпирична стратегия, но и в определен смисъл се отклонява от зададената проблематика. Идеите на Огюст Конт се намират на друга различна плоскост на теоретичен анализ – репрезентативната култура и напротив, съдържат в себе си евристична стойност.

Концепцията на К. Маркс е интерпретирана повърхностно и не трябва да се свежда до представата за религията като опиум за хората, а представлява опит за разглеждане на религиозните възгледи като резултат на системата на икономическите отношения и социално-класовата диференциация на обществото. Нещо повече, тази тематика присъства по актуален за дадената тема начин при някои неомарксисти – Теодор Адорно, Макс Хоркхаймер, Валтер Бениамин. В този смисъл марксовата концепция изразява началото на критическия период на пост-модернизма и в голяма степен представлява симптом на радикалната трансформация на общественото съзнание, която впоследствие поражда множество алтернативни религиозни доктрини и движения. В този план интересен качествен аспект на темата представляват скритите религиозни нагласи, залегнали в ортодоксалната марксистка идеология, обуславящи нейната съвременна еволюция към нови и парадоксални форми на християнски комунизъм.

От друга страна, не съм уверен че настоящата тема изисква теоретизация на проблема за религията изобщо. Всъщност това, което е изключително необходимо, представлява концептуален израз на същността на новите религиозни движения – защо са “нови” по своя характер, какво ги отличава от старите, какъв модел на религиозност представляват и какви социални функции са свързани с него. Това е и ъгълът под който може да се разгледа секуларизационната тематика (при това в контрапункт със съвременните концепции за “десекуларизацията”).

2. Въпреки, че в окончателната редакция на работата изключително красивата и амбициозна теза: “зависимост между различните фази на развитие на българското общество през периода 1990 – 2008 г. и присъствието на определени типове нови религиозни движения според отношението им към света” е разкрита последователно и коректно, много от нейните детайли са представени на интуитивно равнище. Читателят може да се сеща за някои неща

от контекста и от приложенията. Необходимо е ясно и отчетливо да се приведат повече аргументи в полза на тази теза. Трудността на така аргументация се състои в това че се налага да се обхванат и трите типа религиозни движения, при това тяхната целокупност, за да се докаже наличието на действителна зависимост.

3. Емпиричната част на изследването съдържа много информация, която не е анализирана, а по-скоро се използва като очевидност, потвърждаваща основните идеи. Приложенията представляват суров емпиричен материал, който следва да бъде обобщен и интерпретиран, но не могат да бъдат неразделен елемент на дисертацията. Тази информация може да бъде основа за по-нататъшни изследвания и задълбочаване в темата.

Всички тези забележки не намаляват достоинства на настоящия дисертационен труд, а по-скоро представляват препоръки за бъдещи изследвания.

Изследователските качества на труда на гл. ас. Марио Маринов, неговата евристична стойност, и научните му приноси, дават достатъчно основание да гласувам убедено за присъждане на образователна и научна степен “доктор по социология”.

Благоевград, 04. 11. 2009 г.

(доц. д-р Владимир Дулов)